

Van:
Federatie Instandhouding Monumenten (FIM)
Nieuwezijds Kolk 28
1012 PV AMSTERDAM
(mail: info@fimnederland.nl)

Aan:
Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum: 30 juli 2021
Onderwerp: Brief van de minister van OCW aan TK d.d. 8 juli 2021, nr 32 156, nr 110,
Monumentenzorg, evaluatie Sim (Subsidieregeling instandhouding monumenten)

Geachte voorzitter,

Op 8 juli 2021 zond de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw van Engelshoven, aan uw Kamer haar reactie op de evaluatie van de Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim).

De reactie van de minister bevat een grondige analyse van de ontstane situatie en een duidelijke visie. Op punten is de reactie weldoordacht en lovenswaardig, op andere punten zijn de consequenties zeer pijnlijk. Pijnlijk voor alle partijen die zich inzetten voor behoud van monumenten: pijnlijk voor de minister en de ministeries van OCW en Financiën, pijnlijk voor alle monumenteigenaren en pijnlijk voor de toekomst van rijksmonumenten in Nederland. Om uw Kamer volledig te informeren over de consequenties van de beleidsreactie en in de hoop dat uw Kamer het tij kan keren, sturen wij – de FIM – deze brief, die ingaat op vier cruciale punten.

De FIM (Federatie Instandhouding Monumenten) is de collectieve belangenbehartiger van particuliere monumentenorganisaties in Nederland, die opkomt voor de instandhouding en de landelijke belangen van gebouwde, groene en mobiele monumenten.

1. Bestaansrecht van de Sim en bijsturen op verbeterpunten

De Sim is de meest fundamentele pijler van het financiële monumentenbestel in Nederland. Hij vormt met zijn zesjarige subsidiebijdrage aan monumenteigenaren de basis waarmee rijksmonumenten, die eenmaal gerestaureerd zijn, in goede staat kunnen worden gehouden. Het is een adequaat, doeltreffend en voor veel eigenaren een onontbeerlijk instrument om hun rijksmonument te onderhouden. Het **handhaven van de basisprincipes en essentie van de Sim, ondersteunen wij dan ook van harte. Ook het bijsturen op enkele verbeterpunten ondersteunen wij.**¹ Daarop zij aangevuld dat wij bij het sturen op kwaliteit ook de inzet van gecertificeerde bedrijven zouden willen bevorderen. Additioneel op het toelaten van de categorie ‘pastorieën’, zijn wij van mening dat ook de woonhuismonumenten van kleinere

¹ Tweede Kamer. Vergaderjaar 2020-2021, nr 32156, nr. 110, P. 2-3; alinea Wat kan op korte termijn beter in de Sim.

Stadsherstellen, mits die op geen enkele andere regeling een beroep kunnen doen, in de Sim zouden moeten worden toegelaten.²

2. *Lovenswaardig: apart regime voor 'grote monumenten' vormgeven*

Een onderwerp dat al vele jaren een groot pijnpunt is in de Sim, zijn 'de zeer grote monumenten'. Zij leggen een te grote druk op de Sim-regeling. Anderzijds worden aanvragen van zeer grote, kostbare monumenten als laatste gehonoreerd (financieel kleine aanvragen hebben voorrang op grote, en grote hebben voorrang op zeer grote aanvragen). Daardoor vallen de hele grote aanvragen vaak buiten de boot. Gevolg zijn 'strategisch lage aanvragen' voor te lage bedragen, te weinig onderhoud dat wordt uitgevoerd en oplopende restauratieachterstanden. Deze grote monumenten hebben een grote onderhoudsbehoefte, maar ook een begrijpelijke terugkerende restauratiebehoefte. Ook andere overheden hebben – veelal – incidentele regelingen, met eigen regels. Het bijeenbrengen van het eigenaarsdeel dat telkens opgebracht moet worden voor de diverse regelingen, is een structurele moeizame opgave.

Het bedenken en opzetten van een apart regime voor deze zeer grote monumenten is uiterst gewenst. Een regime waarin de drie overheden en grote monumenteigenaren hun krachten en beschikbare financiële middelen bundelen en één regeling maken met een langjarig perspectief, zal aan alle partijen *duidelijkheid* bieden en minder druk leggen op individuele regelingen en op de Sim. De FIM heeft over dit thema ook reeds oriënterende gesprekken gevoerd met verschillende partijen en neemt graag de handschoen op om zo'n regeling mede vorm te geven.

3. *Dramatisch pijnpunt: financiële krater*

De grote druk op de Sim door de toename van aanvragen en de prijsstijgingen die niet zijn gecompenseerd, hebben een enorm financieel tekort in de Sim veroorzaakt. Daarvoor zijn vele oorzaken aan te wijzen. De minister heeft die oorzaken grondig geanalyseerd en gerubriceerd in endogene factoren (binnen de monumentensector) en exogene (macro-economische) factoren. Hoewel bepaalde ontwikkelingen wellicht voorzien hadden kunnen worden, zoals de afstoting van monumenten in rijkseigendom, hebben alle factoren bij elkaar – zelfs inclusief het uitblijven van indexering en de prijsstijgingen in de bouw – tot 2019 *niet* tot een overvraag geleid. Het rapport van het Economisch Instituut voor de Bouw uit 2016 leek zelfs eerder een dalende dan een stijgende trend in bouw en bouwkosten te voorspellen.³ Daardoor leek het niet opportuun om de basis van de Sim te verstevigen en is het tekort onder de oppervlakte doorgroeid. Ook vanuit het ministerie van Financiën werden positievere prognoses gemaakt over de monumentensector dan de realiteit achteraf bleek te zijn: het budgettaire beslag van de fiscale aftrek onderhoud monumenten in de rijksbegroting 2019 over het jaar 2018 geraamd op € 67 miljoen; uit de beleidsinformatie 2021 van het ministerie van Financiën blijkt dat het budgettaire beslag € 20 miljoen hoger is uitgevallen.⁴

Dit neemt echter niet weg dat er zowel in 2019 als in 2020 wél een grote overvraag was (van gemiddeld 20 mln) en er in 2021 zelfs een overvraag is van waarschijnlijk 45 à 50 mln!⁵

² Hiermee doelen we op Stadsherstelorganisaties die maximaal enkele tientallen woningen hebben.

³ Zie <https://www.eib.nl/verwachtingen-bouwproductie-en-werkgelegenheid-2016-2/>.

⁴ (https://www.rijksbegroting.nl/2019/kamerstukken,2018/9/18/kst248658_9.html, tabel 9.3.1. In de rijksbegroting 2020 was het beslag bijgesteld naar 78 mln. In 2021 was het beslag bijgesteld naar 87 mln, zie ook https://www.rijksbegroting.nl/2021/kamerstukken,2020/9/15/kst282721_13.html, tabel 9.3.1.)

⁵ De overvraag van 2019 is opgevangen door incidentele ophoging van het budget vanuit de OCW-begroting; in 2020 is voor circa 20 mln aan aanvragen afgewezen.

Ongeacht de vraag of het cumulerende financiële tekort voorzien had kunnen worden, zijn de consequenties ervan even groot als pijnlijk.

Organisaties uit onze achterban zullen zeker vanuit hun eigen individuele belang de noodklok hierover luiden. Belangrijker is echter dat de basis in de volle breedte wankelt.

3 a. Bijsturen noodzakelijk om basis structureel te versterken

Als de Kamer niet gaat bijsturen om de structurele basis van de Sim te versterken, zal het instandhoudingssysteem wankelen en zijn eigenlijk alle andere ingrepen in andere monumentendossiers zinloos. De structurele achterstand is berekend op 20 mln per jaar en loopt nu verder op.⁶ Dit gat moet structureel gevuld worden om onze monumenten, die thans in goede staat verkeren, in goede staat te houden en het opnieuw ontstaan van onderhoudsachterstanden te voorkomen. Met een verhoging van het Sim-budget met 20%, hadden alle aanvragen in de afgelopen 6 jaar gehonoreerd kunnen worden.⁷

Als de Kamer nu niet ingrijpt zullen over enkele jaren de restauratieachterstanden hopeloos oplopen. De overall goede monumentenstand is een verworvenheid die in enkele decennia door overheden en monumenteigenaren is opgebouwd en die niet verloren mag gaan door zoiets basaal als bijv. 'het niet indexeren en aanpassen aan de prijsstijgingen'. Daarom is **een structurele extra bijdrage van 20 mln per jaar voor de Sim** nodig.

3 b. Incidentele ingreep voor 2021 nodig

Voor de kleine en middelgrote monumenten werkt de Sim nog steeds prima, maar het grote stuwmeer dat nu is ontstaan en tot het huidige tekort van 45 à 50 mln is opgelopen, zal zonder ingrijpen van uw Kamer grote gevolgen hebben voor deze zeer grote monumenten. In 2021 zal voor een recordbedrag aan afwijzingen op de deurmat vallen en wéér zullen de zeer grote monumenten met hun dito subsidieaanvraag zo'n afwijzing tegemoet kunnen zien. Denk daarbij aan grootse stadhuizen en religieuze en industriële complexen die gegrift staan in ons fysieke en mentale monumentenlandschap.

Wij vragen uw Kamer om het financiële tekort van 2021 te verzachten met een **incidentele ophoging van het budget in 2021 van 20 mln, waarmee een keer de 'zeer grote monumenten-aanvragen'** gehonoreerd zouden kunnen worden. Daarmee geeft de Kamer meteen een concreet signaal af dat zij een integrale regeling voor deze zeer grote monumenten ondersteunt.

4. Beheersbaarheid op termijn

Met een structurele ophoging van het Sim-budget met 20 mln per jaar, moet de Sim komende kabinetsperiode solide zijn. Om de Sim solide te houden zullen partijen echter ook samen **beheersmaatregelen moeten onderzoeken en nemen** om niet meteen wéér een overvraag te creëren. Dat is, wat de FIM betreft, een open discussie zonder heilige huisjes. Alle opties die de minister noemt in haar brief, zijn wat ons betreft bespreekbaar. Bij besluitname zal subsidiëring van hoog monumentale, kwetsbare en lastig te exploiteren monumenten echter nooit negatiever mogen zijn, laat staan over boord mogen vallen.

⁶ Tweede Kamer. Vergaderjaar 2020-2021, nr 32156, nr. 110, P. 5-6. Toevloed aanvragen door: méér gerestaureerde monumenten (5 mln), méér afgestoten rijkseigendom (3 mln), méér eigenaren/aanvragen over volle breedte (5 mln). Externe factoren betreffen prijsontwikkeling in de bouw (10 mln) plus prijsstijgingen woningen (5 mln). Tezamen 28 mln, waarvan de minister OCW 6,2 mln vanaf 2021 repareert uit eigen begroting (p. 7). Resteert ruim 20 mln (namelijk 21,8 mln) als structureel tekort.

⁷ Evaluatie Sim, Hylkema/Dialogic, 3 mrt 2021, pag. 93.

Vooruit: de rol van monumenten in de grote maatschappelijke opgaven

Het grote financiële tekort in de Sim is pijnlijk, maar toont als positieve keerzijde de vele monumenteigenaren die hun rijksmonumenten in goede staat willen houden en een overheid die dit in principe ondersteunt. Het draagvlak voor behoud en gebruik van monumenten is enorm groot: monumenten geven in hun pluriformiteit kleur aan onze fysieke en mentale omgeving. De FIM heeft in haar Manifest en Handvest de positieve, inspirerende rol benoemd die monumenten in de grote maatschappelijke opgaven kunnen spelen: de woningopgave, verduurzaming, klimaatadaptatie, en herbestemming van monumenten tegen krimp en leegstand.⁸

De FIM vindt het van groot belang dat de monumentensector zich vol overgave inzet voor deze opgaven. Dit is echter alleen mogelijk als de basis van instandhouding van monumenten, in de vorm van een gedegen financiële basis in de Sim, solide en onwankelbaar is.

Alleen dan kan ons cultureel erfgoed weerbaar, relevant en toekomstbestendig blijven.

Wij vragen uw Kamer dus:

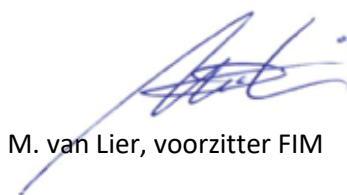
- 1. Handhaaf de essentie en basisprincipes van de Sim en realiseer enkele verbeterpunten;**
- 2. Bedenk in samenspraak met overheden en het veld een apart regime voor 'zeer grote monumenten';**
- 3. Versterk de basis van de Sim met een structurele bijdrage van 20 mln per jaar;**
- 4. Lenig het tekort van 2021 met een incidentele extra bijdrage van 20 mln en besteed deze aan de aanvragen van zeer grote monumenten;**
- 5. Onderzoek en neem samen met het veld maatregelen om de Sim beheersbaar te houden.**

De demissionaire minister heeft binnen haar mogelijkheden enkele maatregelen getroffen ten aanzien van de endogene ontwikkelingen.

Wij hopen dat uw Kamer de noodzaak van een daadkrachtige stellingname voor de volle breedte van de basis van de Sim ondersteunt en dienovereenkomstig besluit.

Tot nadere toelichting zijn wij gaarne bereid.

Namens alle leden van de FIM:

M. van Lier, voorzitter FIM

J.L.P.B. Finaly, penningmeester FIM

⁸ FIM-Manifest *Erfgoed bouwt aan de toekomst* en een Toelichting op het Manifest is op 4 maart 2021 gepubliceerd op de FIM-website, <https://fimnederland.nl/dossiers/manifest-dossiers/manifest/>. Het FIM-Handvest <https://fimnederland.nl/wp-content/uploads/2021/06/Handvest-met-erfgoed-bouwen-aan-een-toekomstbestendig-Nederland-DEF-klein.pdf> Met *erfgoed bouwen aan een toekomstbestendig Nederland* is op 1 juni 2021 naar de informateur is gestuurd.

Alle 39 leden van de FIM:

Stichting Natura Artis Magistra (Artis) – BOEi – CIO K – Evangelische Broedergemeente Zeist – Stichting Erkende Restauratiekwaliteit in de Monumentenzorg – Federatie Varend Erfgoed Nederland – Erfgoedvereniging Bond Heemschut – Landelijk Hofjesberaad – Landelijke Federatie het Behouden Huis – Nationale Monumentenorganisatie (NMo) – Nederlandse Kastelenstichting – Nederlandse Tuinenstichting – Staatsbosbeheer – Stichting Agrarisch Erfgoed Nederland – Stichting Alde Fryske Tsjerken – Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Nederland (SBKG Noord-NL) – Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen (SKBL) – Stichting Klinkend Erfgoed Nederland (SKEN) – Stichting Het Drentse Landschap – Stichting het Geldersch Landschap / Stichting vrienden der Geldersche Kasteelen – Stichting Het Groninger Landschap – Stichting Het Limburgs Landschap – Stichting Liniebreed Ondernemen – Stichting Utrechts Monumentenfonds – Stichting Het Utrechts Landschap – Stichting Menno van Coehoorn – Stichting Mobiele Collectie Nederland (MCN) – Stichting Monumenten van de Maatschappij van Weldadigheid – Stichting Monumenten Bezit (SMB) – Stichting Oude Gelderse Kerken – Stichting Oude Groninger Kerken – Stichting Oude Hollandse Kerken – Vakgroep Restauratie – Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK) – Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de PKN (VKB) – Vereniging De Hollandsche Molen – Vereniging Provinciale Monumentenwachten Nederland (MonumentenwachtNL) – Vereniging Natuurmonumenten – Vereniging Hendrick de Keyser.

CC aan:

- Griffie van de Vaste Kamercommissie van OCW
- Ministerie van OCW, DG Cultuur en media, Directie E&K
- Ministerie van Financiën, DG Fiscale Zaken, Directie AFP
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- IPO, VNG, NRF, FGM